

Kapsayıcı Erkeklik: Erkekliklerin Anlaşılmasında Dönüşen Kültürel Anlamlar, Söylemler, Tutumlar ve Teorinin Türk Kültürü Açısından İncelenmesi

Inclusive Masculinity: The Changing Cultural Meanings, Discourses, and Attitudes in Understanding Masculinities and an Investigation of the Theory through Turkish Culture

Aykut Sığın*

Öne Çıkanlar

- Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, Türkçe erkeklik çalışmaları literatürüne eleştirel olarak tanıtılmaktadır.
- Teori, erkekliklerin değişen doğasını anlamak için işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.
- Farklılaşan homohisteri anları, farklı erkeklik ifadelerini açıklamada ön plana çıkmaktadır.
- Bu çalışmada teoriye *yükselmekte olan homohisteri anlarının* eklenebileceği öne sürülmektedir.
- Türk kültüründe erkekler arası dokunsallık Batı'dan farklı olarak homoerotik çağrışımlar içermez.

Öz: Akademik bir disiplin olarak temelleri 1970'li yılların sonlarından itibaren Anglosakson dünyada atılan erkeklik çalışmaları, erkeklikleri uzun bir süre boyunca R.W. Connell'in hegemonik erkeklik kavramsallaştırması üzerinden tartışmıştır. Diğer yandan, son zamanlarda özellikle Anglo-Amerikan toplumlarda erkekliğin değişmekte olan doğası üzerine yapılan tartışmalar bu alanda yeni bir teorik çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, Eric Anderson'ın 2009 yılında ortaya koyduğu Kapsayıcı Erkeklik Teorisi (KET) böylesi bir ihtiyaca yanıt olarak ortaya çıkmış ve uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Ulusal erkeklik çalışmaları literatüründe ise kapsayıcı erkeklik kavramsallaştırmasına dayanan araştırmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Buradan hareketle, bu çalışma Kapsayıcı Erkeklik Teorisini Türkçe erkeklik çalışmaları literatürüne tanıtmayı ve onu eleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak, teorinin onu ortaya atan teorisyenden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği düşüncesinden hareketle, Eric Anderson'ın çalışma alanları hakkında genel bilgiler verilmiş, devamında ise kapsayıcı erkekliğin teorik dayanak noktaları sunulmuştur. Daha sonra ise Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin temel savları ve teorinin gelişimi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonunda teoriye getirilen eleştirilere yer verilmiş ve Türkiye'deki erkeklik çalışmaları literatürüne ilişkin birtakım yönlendirmelerde bulunulmuştur. Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin, erkekliğin değişen ve dönüşen doğasını anlamak ve açıklamak üzere işlevsel bir teorik çerçeve sunduğu ve mevcut çalışmanın da bu bağlamda literatüre önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik Çalışmaları, Kapsayıcı Erkeklik, Homofobi, Homohisteri, Hegemonik Erkeklik

*Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, aykutsign@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-1197-552X.

Highlights:

- Inclusive Masculinity Theory is critically introduced to the Turkish masculinity studies literature.
 - The theory offers a framework to understand the changing nature of masculinities.
 - Varying moments of homophobia are prominent in explaining different expressions of masculinity.
 - The current study suggests that *moments of elevating homophobia* could be added to the theory.
 - In Turkish culture, male-to-male physical contact lacks Western homoerotic connotations.
-

Abstract: Having been established as an academic discipline in the Anglo-Saxon world since the late 1970s, masculinity studies have discussed masculinities through R.W. Connell's conceptualization of hegemonic masculinity for a long time. On the other hand, recent discussions on the changing nature of masculinity, especially in Anglo-American societies, have revealed the need for a new theoretical framework. In this context, Eric Anderson's Inclusive Masculinity Theory (IMT), put forward in 2009, emerged as a response to this need and has become widely used in international literature. In the national masculinity literature studies, however, the number of studies on inclusive masculinity is almost non-existent. Therefore, this study aims to introduce the IMT to the Turkish masculinity studies literature and critically examine it. First, general information about Eric Anderson's fields of study is provided based on the idea that a theory cannot be evaluated independently of the theorist who proposed it. Then, the theoretical foundations of inclusive masculinity are presented. Later, the main arguments of the IMT and its development are highlighted. At the end of the study, theory's criticisms are presented, and some directions are given regarding the literature on masculinity studies in Türkiye. It is believed that the IMT offers a functional theoretical framework to understand and explain the changing nature of masculinity and that the current study makes an important contribution to literature in this context.

Keywords: Masculinity Studies, Inclusive Masculinity, Homophobia, Homophobia, Hegemonic Masculinity.

Summary

Inclusive Masculinity Theory, developed by Eric Anderson, offers a conceptual framework for understanding the evolution of masculinities in Anglo-American societies through three periods: elevated cultural homophobia, diminishing cultural homophobia, and diminished cultural homophobia. During periods of elevated homophobia, homophobia acts as a central regulatory mechanism for masculinity, often manifesting through aggressive behaviors, homophobic language, and the suppression of emotional closeness between men. As homophobia diminishes, two dominant forms of masculinity emerge: orthodox masculinity, which maintains traditional homophobic and gendered norms, and inclusive masculinity, which fosters emotional and physical homosocial closeness and greater acceptance of LGBTQ+ individuals. In societies with diminished homophobia, homophobic attitudes and behaviors are largely absent, enabling broader inclusion of diverse masculinities.

The theory highlights a significant cultural shift where traditional masculine ideals tied to control and dominance are replaced by multiple, coexisting forms of masculinity. This framework challenges earlier hierarchical conceptualizations of masculinities, such as Connell's hegemonic masculinity model, by emphasizing the social and cultural contexts that shape gender expressions over time. Inclusive Masculinity Theory posits that reductions in homophobia lead to less rigid gender norms, decreasing the perceived differences between men and women, as well as between heterosexual and homosexual individuals.

In a Turkish cultural context, the theory encounters challenges and provides unique insights. For example, physical touch between men in Türkiye is culturally associated with warmth and closeness rather than homoeroticism, contrasting with Anglo-American interpretations where such gestures may evoke homophobia. Similarly, Turkish masculinity is shaped by intersections of traditional, religious, and modern values, creating a dual narrative between conservative and more egalitarian masculinities. Public demonstrations of affection, including traditional sports like oil wrestling, reveal how physical closeness can symbolize power and heroism in Turkish culture, rather than being stigmatized.

The theory's application to non-Western societies like Türkiye underscores its limitations and potential for expansion. For instance, although high levels of cultural homophobia and homophobia persist in Türkiye, figures like Huysuz Virjin, Zeki Müren, and Bülent Ersoy have challenged traditional gender norms and still garnered public reverence, illustrating complexities that the original framework does not fully capture. Additionally, periods of elevating (as opposed to diminishing) cultural homophobia, such as increased censorship of queer figures and its possible effects in the broader society, suggest the need for a more dynamic model that accounts for bidirectional, rather than unidirectional, shifts in social attitudes.

Studies on Inclusive Masculinity Theory in Türkiye, although limited, reveal how marginalized groups navigate homophobia by adopting hypermasculine practices, exemplifying how hegemonic masculinity adapts and persists within restrictive cultural norms. Despite these challenges, the increasing urbanization and questioning of traditional gender roles among younger generations signal a gradual move towards more inclusive practices. However, socio-political and ideological pressures remain significant barriers.

Inclusive Masculinity Theory represents a paradigm shift in masculinity studies, offering a lens to analyze masculinities in post-industrial societies with increasing LGBTQ+ acceptance. Yet its applicability beyond Anglo-American contexts necessitates adjustments to reflect local cultural dynamics, such as Türkiye's intersection of high physical affection and enduring homophobia.

This study contributes to Turkish masculinity studies by addressing gaps in the literature and providing insights into how masculinity evolves in culturally specific ways.

Giriş

Akademik bir çalışma alanı olarak 1970'lerin sonu ve 1980'lerde şekillenmeye başlayan erkeklik çalışmaları daha geniş bir disiplin olan toplumsal cinsiyet çalışmaları ve feminist teoriden doğmuş ve bu alanlardaki sosyo-kültürel ve akademik tartışmaları şekillendirmiştir. Erkeklik çalışmalarının gelişimi, geleneksel toplumsal cinsiyet kavramlarına meydan okuyan ve akademisyenleri erkekliğin inşasını, erkeklik rollerini ve toplumdaki eril güç dinamiklerini eleştirel bir şekilde incelemeye sevk eden ikinci dalga feminizmin yükselişinden etkilenmiştir (Bhatti, 2022: 1). Erkeklik çalışmalarının akademik bir disiplin olarak ortaya çıkışında 1975 yılında sona eren Vietnam Savaşından dönen Amerikan askerlerinin geleneksel olarak “ideal Amerikan erkeğinden” beklenen dayanaklılığı göstermemesi, savaş süresince kadınların yine geleneksel olarak erkeklere atfedilen rollerde yer alması gibi durumların incelenmesi de etkili olmuş, erkeklik çalışmaları büyük ölçüde Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada ve Avustralya gibi Anglosakson dünyanın erkek(lik)leri üzerinden tartışılmalıdır (An vd., 2022: 2).

Yine Anglosakson dünyanın ortaya çıkardığı “inclusive masculinity” (kapsayıcı erkeklik¹) kavramı ilk olarak Amerikalı teorisyen Eric Anderson’ın 2009 yılında *Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities* (*Kapsayıcı Erkeklik: Erkekliklerin Değişen Doğası*) başlıklı kitabında kullanılmıştır. Bu kavram üzerinden geliştirilen “Inclusive Masculinity Theory” (IMT) (Kapsayıcı Erkeklik Teorisi-KET) ise yine Eric Anderson başta olmak üzere, Mark McCormack ve Steven Roberts gibi araştırmacılar tarafından tartışılmış ve hem spor hem de erkeklikler literatüründe önemli bir yer edinmiştir (Anderson ve McCormack, 2016: 1). Teori, özellikle uluslararası erkeklik çalışmaları literatüründe “erkekliğin değişen doğası” ile ilgili belli başlı tartışmaların merkezine oturmuş durumdadır (bazı örnek çalışmalar için bkz. Anderson, 2009; McCormack, 2012; Steven, 2014; Anderson ve McCormack, 2016).

Bu çalışmada Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin gelişim seyri, temel savları, farklı literatürlerdeki yeri ve önemi ve eleştirileri üzerinde durularak genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Çalışmada; teorinin, teorisyenin hayatından bağımsız okunamayacağı

¹ “Inclusive masculinity” kavramı, mevcut araştırmacının bildiği kadarıyla ilk kez Sağın’ın 2018 yılında tamamlanan doktora tezinde “kapsayıcı erkeklik” olarak çevrilerek Türkçe literatüre kazandırılmıştır. “İçermek,” “kapsamak,” “saymak,” ve “dahil etmek” gibi anlamlara gelen “include” fiilinden gelen “inclusive” sıfatının teorisinin temel sayılıtları düşünüldüğünde “kapsayıcı” şeklinde çevrilmesinin uygun olduğu görülmüştür.

düşüncesinden hareketle, ilk olarak Kapsayıcı Erkeklik Teorisini dolaşıma sokan Eric Anderson'ın çalışma alanlarıyla ilgili bilgiler sunulacaktır. Daha sonra ise kapsayıcı erkeklik kavramının teorik dayanaklarına yer verilecektir. Genel hatları ve gelişimi açıklandıktan sonra teorinin toplumsal ve akademik önemine değinilecektir. Çalışma, teoriye getirilen eleştiriler üzerinde durulmasının ardından sonlandırılacaktır.

Ulusal literatürde temel tartışma konusu olarak Kapsayıcı Erkeklik Teorisini yukarıda sayılan maddeler bağlamında ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda mevcut çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı ve spor bilimleri, erkeklik çalışmaları, toplumsal cinsiyet çalışmaları, siyaset bilimi gibi çeşitli alanlarda (özellikle hegemonik erkeklik kavramının ötesinde²) bir tartışma zemini oluşturacağı düşünülmektedir.

Teorisyen Eric Anderson'a İlişkin Bilgiler

Eric Anderson, Winchester Üniversitesinde Spor, Sağlık ve Sosyal Bilimler Profesörü olarak görev yapmaktadır. Kendisi lisanslı bir psikolog ve aynı zamanda erkek sorunları konusunda uluslararası alanda tanınan bir seksologdur. Anderson erkeklik, arkadaşlık ve bromance,³ cinsellik ve cinsellikle ilgili sorunlar, ilişkiler, tek eşlilik ve aldatma, spor ve egzersiz psikolojisi ve spor ve sarsıntılar üzerine odaklanan bir akademisyen, terapist, danışman ve koçtur. Yürüttüğü terapi programını şu şekilde tanımlamaktadır: “Erkeklerin tercih ettiği şekilde tasarlanmış terapi: çözüm odaklı, ofisten uzakta ve erkekler konusunda uzman biriyle.” Sağlıklı yaşam koçluğu alanında fiziksel ve zihinsel iyi oluşu artırmak için bireysel egzersiz, beslenme, alışkanlık ve sosyal beceri programları gibi noktalarda yönlendirmelerde bulunan Anderson, aynı zamanda fiziksel uygunluk veya yarış hedeflerine ulaşmaya yardımcı olmak için kişisel antrenörlük ve uzun mesafe koşu koçluğu da yapmaktadır (Anderson, 2024).

Anderson ve çalışmaları radyo, televizyon ve ana akım haber kanallarında düzenli olarak küresel medyada yer almaktadır. Anderson; Mark McCormack, Rory Magrath, Rachael Bullingham, Adam White, Adi Adams, Carol Shepherd, Stephan Robinson, John Batten, Jo Batey, Jack Hardwicke ve Kerry Wardell gibi cinsellik, spor, eğitim gibi çeşitli alanlarda çalışmalar yürütmüş akademisyenlere danışmanlık yapmıştır. Dünyanın en iyi 2000 bilim insanı arasında yer alan Anderson; erkekler, ilişkiler, cinsellik, spor ve uzun mesafe koşusu gibi konularda 25 kitap ve 100'ün üzerinde bilimsel makale yayımlamıştır (Anderson, 2024).

² Hegemonik erkeklik kavramının akademik alandaki “hegemonik konumu” üzerine bir tartışma için bkz. Sığın ve Canatan, 2018.

³ “(Bro)ther” ve “romance” ifadelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş ve iki erkek arasındaki duygusal anlamda çok yakın ancak cinsel olmayan ilişki türünü tanımlamak için kullanılan kavramdır. Türkçede çoğu bağlamda “kan kardeşlik” veya “kankalık” kavramlarıyla karşılaştığı görülmektedir.

Araştırmacının yayımladığı ve bu çalışmanın konusu itibariyle ön plana çıkan kitaplardan bazıları şu şekildedir:⁴

- Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities / Kapsayıcı Erkeklik: Erkekliklerin Değişen Doğası (2009)
- Sport, Masculinities and Sexualities / Spor, Erkeklikler ve Cinsellikler (2012)
- The Monogamy Gap: Men, Love, and the Reality of Cheating / Tekeşlilik Uçurumu: Erkekler, Aşk ve Aldatmanın Gerçekliği (2012)
- Routledge Handbook of Sport, Gender and Sexuality / Routledge Spor, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik El Kitabı (2014)
- 21st Century Jocks: Sporting Men and Contemporary Heterosexuality / 21. Yüzyıl Sporcuları: Sporcu Erkekler ve Çağdaş Heteroseksüellik (2014)
- Out in Sport: The Experiences of Openly Gay and Lesbian Athletes in Competitive Sport / Sporda Açıkta⁵: Rekabetçi Sporda Açık Gey ve Lezbiyen Sporcuların Deneyimleri (2016)
- The Changing Dynamics of Bisexual Men's Lives: Social Research Perspectives / Biseksüel Erkeklerin Hayatlarının Değişen Dinamikleri: Sosyal Araştırma Perspektifleri (2016)
- Transgender Athletes in Competitive Sport / Rekabetçi Sporda Trans Sporcular (2017)
- The Palgrave Handbook of Masculinity and Sport / Palgrave Erkeklik ve Spor El Kitabı (2019)
- Men and Masculinity / Erkekler ve Erkeklik (2019)
- Bromance: Male Friendship, Love and Sport / Kankalık: Erkek Arkadaşlığı, Aşk ve Spor (2022)
- Advanced Introduction to the Sociology of Sport / Spor Sosyolojisine İleri Düzey Giriş (2022)

Görsel 1.

Anderson “erkekliğin değişen doğasını” tartıştığı kitaplarının kapaklarında Kapsayıcı Erkeklik Teorisiyle uyumlu görseller kullanmıştır.

⁴ Çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle kitapların Türkçe çevirisi bulunmamakta olup kitap başlıkları mevcut araştırmacı tarafından öneri olarak sunulmuştur.

⁵ “Out” ifadesi, birinin homoseksüelliğini açık etmesi veya ailesi, çevresiyle paylaşması anlamına gelmektedir.

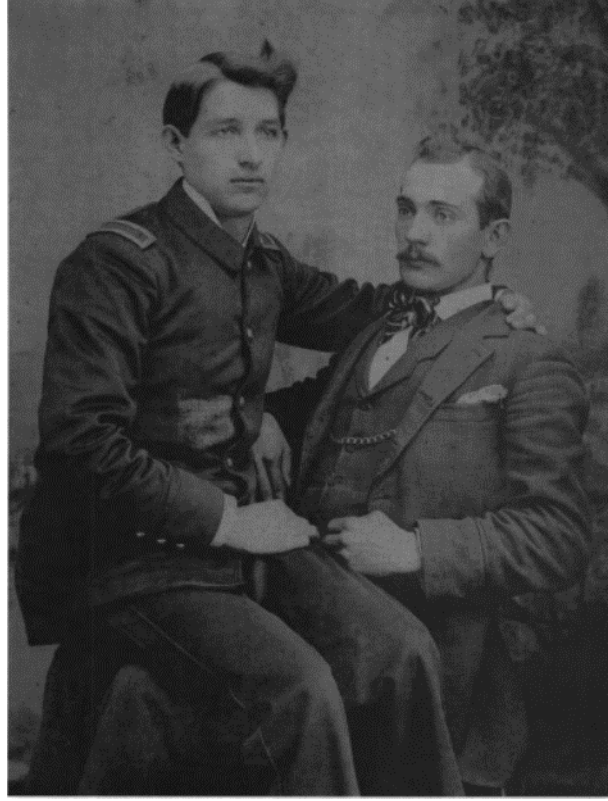
Kapsayıcı Erkekliğin Teorik Dayanak Noktaları

Anderson (2009: xi) *Kapsayıcı Erkeklik: Erkekliklerin Değişen Doğası* başlıklı kitabını “moda olmadan çok önce kapsayıcı erkeklikleri savunan ve modelleyen erkekler” olarak tanımladığı Michael Messner, Michael Kimmel ve Donald Sabo’ya ithaf ederek başlatmıştır. Söz konusu araştırmacılar Anderson’ın kitabı yayımlanmadan yaklaşık 30 yıl önceki zaman diliminde hem saha araştırmaları hem de teorik tartışmalarıyla akademik olarak erişilebilir toplumsal cinsiyet çalışmaları üretmiş ve erkeğin akademik bir araştırma nesnesi hâline gelmesi konusunda önemli bir rol oynamışlardır. Dolayısıyla da Anderson’ın bu araştırmacıların çalışmalarından etkilenerek kapsayıcı erkeklik kavramını ürettiğini söylemek mümkündür.

Anderson’ın Kapsayıcı Erkeklik Teorisini geliştirmesinde özellikle etkili olan çalışmalardan bir tanesi John Ibsen’in 2002 yılında yayımlanan *Picturing Men: A Century of Male Relationships in Everyday American Photography (Erkekleri Resmetmek: Günlük Amerikan Fotoğrafçılığında Erkek İlişkilerinin Yüzyılı)* başlıklı kitabıdır. Bu çalışma artan kültürel homofobinin, Amerikalı heteroseksüel erkekleri homososyal⁶ dokunsallıklarını daha fazla denetlemeye ittiğini, azalan kültürel homofobinin ise tam tersi bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. 1880’ler ve 1980’ler arasında çekilmiş 5000 erkek resmini inceleyen Ibsen, resimlerin bugün bizler için ne anlama geldiğini değil, resimlerin çekildiği dönemde özneler için ne anlama geldiğini açıklamıştır. Kitapta 1920’li yıllardan önceki atletlerin yanı sıra, arkadaş, kardeş, asker, üniversiteli vb. olan erkeklerin, gösterişli giyinmiş, kışkırtıcı bir şekilde soyunmuş, kollarını birbirine dolamış, kucaklaşmış, yığınlar halinde yatan, aynı yataklarda uyuyan, el ele tutuşan ve birbirlerine olan sevgilerini göstermek için birbirlerinin kucağına oturan birçok ortamda çekilmiş görüntüleri yer almaktadır. Modern bir perspektiften bakıldığında bu görüntüler homoerotik görünmektedir. Modern homoseksüel kimliğinin⁷ 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı ve zamanla kültürel olarak daha belirgin hâle geldiği göz önüne alındığında, Ibsen’in incelediği resimlerin, homoseksüelliğin nahoş bir davranış olmanın ötesinde, kalıcı bir kimlik olarak algılanmasının kültürel homofobiye artırdığını ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda Ibsen’in çalışmasından bazı örnek görseller verilmiştir:

⁶ Çoğunlukla erkekler olmak üzere aynı cinsten bireylerin sosyal olan ancak romantik veya cinsel olmayan ilişkilerini ifade etmek üzere kullanılan kavram.

⁷ Kimlikleşme meselesi ne Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin ne de bu çalışmanın doğrudan odağındadır ancak kimlikleşmenin tarihsel ve kültürel boyutlarının yanı sıra, Foucaultcu anlamda söylemsel bir boyutunun da olduğunu hatırlatmakta fayda bulunmaktadır. 20. yüzyılın büyük çoğunluğunda ve 21. yüzyılın önemli bir bölümünde homonegatif söylemlerin egemen-kuşatıcı olduğunu söylemek mümkündür. Söylemlerin değişen doğası, “Teorinin Genişletilmesi” başlığında görüleceği üzere önem arz etmektedir.

Görsel 2.

Biri diğerinin kucağına oturmuş iki erkek, yaklaşık 1870.

Kaynak: Ibson, 2002: 19.

Görsel 3.

Dört asker, yaklaşık 1870.

Kaynak: Ibson, 2002: 78.

Görsel 4.

Başlarını birleştirmiş ve yakalarında hercai menekşeler olan iki erkek, yaklaşık 1890.

Kaynak: Ibson, 2002: 21.

Ibson'ın çözümlemesi, Amerikan kültürünün homoseksüelliğin giderek daha fazla farkına vardıkça erkeklerin homososyal davranışlarında daha stoacı davranmalarına neden olduğunu ortaya koymuştur. Homoseksüelliğe dair bu kitlesel farkındalık toplumsal homofobi ile birleştiğinde erkeklerin; davranışları, tutumları, duyguları veya bağlantıları nedeniyle homoseksüelleştirilme korkularını artırmıştır. Buna bağlı olarak, homofobik bir genel görüş içerisinde homoseksüellik farkındalığı arttıkça, erkekler arasındaki (fiziksel, duygusal, mekânsal vb.) mesafe de artmıştır (Anderson, 2009: 82). Anderson, Ibson'ın çalışmasına referansla kendi uzmanlık alanı olan spora odaklanarak 1920'lerden önceki resimlerde fiziksel temasın sıra dışı olarak algılanmadığını ancak daha sonraki (kültürel homofobinin yükseldiği) dönemlerde durumun farklılaştığını vurgulamıştır.

Görsel 5.

1920'li yıllardan önce (solda, kültürel homohisterinin düşük olduğu varsayılıyor) ve sonra (sağda, kültürel homohisterinin yüksek olduğu varsayılıyor) çekilen resimler sporda erkekler arası dokunsallığın giderek kısıtlandığını göstermektedir.

Kaynak: Anderson, 2009: 83-84.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin doğuşuna zemin hazırlayan bir başka mesele ise Connell'in (1987) ortaya attığı hegemonik erkeklik kavramının Anderson'ın deneyim ve gözlemlerini açıklayamamasıdır (Anderson, 2009: 7). Öyle ki, toplumsal cinsiyet eşitlikçi ve LGBTİ+ dostu ülkeler, erkekliklerin değişiminin ve dönüşümünün anlaşılması için yeni kuramsal ve kavramsal çerçevelere olan ihtiyacı ortaya çıkarmışlardır (Bhatti, 2022: 4). Kapsayıcı Erkeklik Teorisi de değişen toplumsal dinamiklere ve geleneksel hegemonik erkeklik kavramsallaştırmasına yönelik eleştirilere bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Hegemonik erkeklikle bağdaştırılan homofobi özellikle Batı toplumlarında homoseksüelliğin kamusal alanda artan görünürlüğü ve kabulüyle birlikte gerilemeye başlamış, bu da hegemonik erkeklik kavramının değişen erkeklikleri açıklamadaki yetersizliğine yönelik tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Hegemonik erkeklik kavramı Gramsci'nin hegemonya kavramına atıfta bulunularak üretilmiştir. Statükonun zorla veya baskıyla değil de rıza üretilerek mevcudiyetinin sağlanması olarak yorumlanabilecek hegemonya kavramı, varlığını hissettirmeyebileceği gibi bir alternatifi yokmuşçasına kendini meşru kılabilir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik de herhangi bir sosyokültürel yapıda herhangi bir dönemde varlık gösteren idealize edilmiş egemen erkeklik türü olarak tanımlanabilir (Sığın ve Canatan, 2018: 167). Ancak Connell'in teorisini erkeklik çalışmalarında öne çıkaran nokta, onun o zamana kadar "tek tip" olarak ele alınan *erkekliğin* artık *erkeklikler* olarak tartışılması gerektiğini savunması ve bu doğrultuda farklı erkeklik türlerini tanımlayarak hiyerarşik bir toplumsal cinsiyet düzeninden bahsetmesidir.

Connell (2005) toplumsal cinsiyet düzeninin en üst basamağında yer aldığını söylediği hegemonik erkekliğin dışında işbirlikçi, madun ve marjinal erkekliklerden bahsetmektedir. İşbirlikçi erkekler hegemonik erkekliğin tüm yönlerini taşımak zorunda olmadan ataerkil düzenden fayda sağlayan erkekler olarak düşünülebilecekken madun erkekler hegemonik erkeklik ülküsü tarafından ötekileştirilen erkekliklerdir. Homoseksüel erkekler veya geleneksel erkeklik rollerinin dışında kalacak şekilde kamusal alanda zayıflık gösteren erkekler bu kapsamda düşünülebilir. Marjinal erkeklik ise işçi sınıfından olan veya beyaz olmayan erkekler gibi egemen sınıfsal veya etnik yapıların dışında konumlanmış erkeklerin deneyimlerine atıfta bulunmaktadır (Sığın ve Canatan, 2018: 168-170). Anderson, Connell'in "tek tür erkeklik yerine çeşitli erkeklikler" önerisine katılmakla birlikte, geleneksel olarak hegemonik erkeklik tarafından marjinalleştirilen ve ötekileştirilen erkeklik türlerinin sosyal açıdan içerilmesine vurgu yapmaktadır (Anderson, 2009: 8-9). Dolayısıyla hegemonik erkeklik "dışlayıcı" bir kavramken kapsayıcı erkeklik, adından da anlaşılacağı gibi, "kapsayıcı" bir kavramsal zemin üzerine oturmaktadır.

Buradan hareketle Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, çoklu erkekliklerin *daha az hiyerarşi veya hegemonya ile çoğalacağını* varsaymaktadır. Ayrıca kabul edilebilir heteromaskülen davranışlarda da bir genişleme olacaktır. Başka bir deyişle, kapsayıcı erkekliklerin ilktipleri (arketipleri) çoğaldığında, bunlar aynı zamanda (hegemonik erkeklikte olduğu üzere) egemen gibi görünmezler. Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, Connell'in kuramsallaştırmasını hem (homofobinin yüksek olduğu dönemlerde) içeren hem de (kültürel homofobinin azalmakta olduğu ve azaldığı dönemlerde) ona meydan okuyan uzamsal, sosyal inşacı bir teoridir. Teori, homoseksüel erkeklerin olduğu kadar heteroseksüel erkeklerin feminenliğinin de içerilmesi üzerine inşa edilmiştir (Anderson, 2009: 9).

Anderson, teorisini erkekler, erkeklik ve homohisteri⁸ arasındaki değişen ilişkiyi göstermek üzere Amerika ve Britanya özelinde gerçekleştirdiği çoklu etnografileri ve nitel araştırmaları literatürdeki diğer araştırmalar üzerinden tartışarak şekillendirmiştir. Anderson, üniversite çağındaki çoğunluğu atlet ve beyaz olan erkeklerle yaptığı etnografik araştırmalar üzerinden atlet olan ve olmayan heteroseksüel erkeklikler söz konusu olduğunda önemli bir dönüşümün gerçekleşmekte olduğunu vurgulamaktadır (Anderson, 2009: 7). Özetle, teorinin ortaya çıkışı, teorisyenin kendi elde ettiği ampirik verilerin ve şahsi gözlemlerinin daha önce literatürde yer alan bulgular ışığında yorumlanması sonucunda gerçekleşmiştir. İlk bakışta yalnızca veya çoğunlukla spor sektöründeki erkeklerle ilgiliymiş gibi görünen Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, Anderson'ın farklı bağlamları (örneğin, kapsayıcı erkeklik özelliği gösteren küçük, dindar kasabalardan gelen erkek üniversite öğrencileri veya lise öğrencileri) da göz önünde bulundurmasıyla daha “kapsayıcı” bir teorik çerçeve sunmuştur.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Temel Savları

Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, Anglo-Amerikan toplumların üç dönem içerisinde kültürel genel görüşlerinde erkekliklerle ilgili neler olduğunu kavramsallaştırmaktadır: *Yüksek kültürel homohisteri anları*, *azalmakta olan kültürel homohisteri anları* ve *azalmış homohisteri anları*. Kapsayıcı Erkeklik Teorisinde kültürel homofobinin yükseldiği anlarda homofobik söylem geleneksel olarak erkekliğin en önemli polisiye aracıdır. Burada homonegatif söylem, erkekleri

⁸ Anderson, homohisteriyi homoseksüelleştirilme (*homosexualization*, “homoseksüel sanılma” olarak da çevrilebilir ancak teorinin sosyal inşacı yönü düşünülerek bu çevirinin orijinaline daha sadık ve teorik açıdan daha uygun olduğu düşünülmüştür) korkusu olarak tanımlamış ve tanımlamasını üç madde ile tamamlamıştır: 1-homoseksüelliğin durağan bir cinsel yönelim olarak var olduğuna dair kitlesel farkındalık, 2-homoseksüelliğin ve bununla ilişkilendirilen feminenliğin onaylanmadığı kültürel bir genel görüş ve 3-homoseksüel şüphesinden kaçınmak için erkeklerin sosyal kimliklerini alenen heteroseksüellikle uyumlu hâle getirme ihtiyacı (zorunlu heteroseksüellik). Kendisi ayrıca homofobik bir kültürün homoseksüelliğe küçümseyerek bakabileceğini ancak kişinin homoseksüel olabileceğine dair kitlesel kültürel şüphe olmadığına bunun bir homohisteri kültürü olmadığını belirtmektedir (Anderson, 2009: 7-8; Anderson ve McCormack, 2016: 2).

hegemonik bir egemenlik tarzına göre tabakalaştırmak üzere kullanılır (Connell, 1987: 1995). Birçok erkeklik araştırmacısının da gösterdiği gibi (bkz. Plummer, 1999), homofobinin yüksek olduğu dönemlerde erkekler saldırgan davranmaya ve homofobik ve cinsiyetçi tutumları sürdürmeye zorlanırlar. Böyle dönemlerde erkekler ayrıca spor ve kaslılık yoluyla eril sermayelerini artırmaya teşvik edilirler (bkz. Pronger, 1990) ve duygusal olarak birbirlerinden uzak dururlar. Bu kültürde erkek çocuklardan ve erkeklerden heteroseksüel başarılarıyla övünmeleri de beklenir. Kimmel'in (1994) *homofobinin erkeklik olduğunu* öne sürdüğü ve Anderson'ın homohisterik olduğunu belirttiği kültürel genel görüş, böylesi bir kültürel genel görüştür (Anderson, 2009: 7-8).

Homohisterinin yüksek olduğu dönemlerde, erkekler arasındaki fiziksel yakınlık gibi, erkeklerin toplumsal cinsiyetlendirilmiş alanları da ciddi şekilde sınırlandırılır (bkz. Ibson, 2002). Böylelikle, erkeklerin yakınlık gösterileri genellikle kamusal alana (spor yapmak gibi) indirgenir ve yumuşak dokunuşlar yasaklanır. Erkek egemen sporların fiziksel güçlülük gerektirdiği düşünülürse *yumuşak dokunsal tavırların yerini sert fiziksel güç gösterileri* almaktadır. Dolayısıyla, erkek çocukların ve erkeklerin el ele tutuşması, usulca sarılması, birbirini sıvazlaması veya öpmesi geleneksel olarak yasaklanmıştır (Kaplan, 2006). Bu tür kültürel anlarda, fiziksel veya duygusal yakınlık gösteren erkek çocuklar ve erkekler sosyal olarak homoseksüelleştirilir ve sonuç olarak algılanan *erkekliklerinden arındırılırlar* (Anderson, 2009: 8).

Diğer yandan, Kapsayıcı Erkeklik Teorisi homohisterinin azalmakta olduğu kültürlerde biri muhafazakâr, diğeri kapsayıcı olmak üzere iki baskın (ancak egemen olmayan) erkeklik biçiminin var olacağını savunur. Anderson (2009: 8) muhafazakâr erkekliğin kültürel olarak hegemonik olmadığını öne sürmüştü ve bu erkeklik türünü "*ortodoks erkeklik*" olarak adlandırmıştır. Burada erkekler homohisterik kalırlar ve bu nedenle taktiksel ve duygusal olarak birbirlerinden uzak dururlar. Anderson (2009: 75), ortodoks erkekliğin inşasını 20. yüzyılın, kadın özgürleşmesinin kazanımlarına direnmek ve genç erkeklerin heteromaskülen bir idealde sosyalleşmesini sağlama amacını güden bir ürünü olarak tanımlamıştır. Buna karşılık, *kapsayıcı erkekliğe* bağlı olan heteroseksüel erkekler duygusal ve fiziksel olarak homososyal yakınlık gösterirler. Bu erkekler homoseksüel takım arkadaşlarını da süreçlere dâhil ederler ve heterofemenliğe değer verdikleri görülür. Ancak bu kültürel anda önemli olan, her iki erkeklik biçiminin de kültürel hegemonyayı elinde tutmamasıdır. Bu aşamada, ortodoks erkekliğe bağlı olan erkekler homofobik söylemi homoseksüelleri şeytanlaştırmak üzere kasıtlı olarak kullanabilirken kapsayıcı davranan erkekler homofobik söylemi homoseksüelleri aşağılama niyeti olmadan kullanabilirler.

Son olarak ise Kapsayıcı Erkeklik Teorisi homohisterinin azalmış olduğu bir Anglo-Amerikan kültüründe, homofobik söylemlerin neredeyse tamamen kaybolduğunu veya bunlarla ilintili anlamların artık homoseksüelleştirici kullanışlarını sürdürmediğini öne sürmektedir. Böyle bir ortamda, erkeklerin saygın nitelikleri artık kontrol ve tahakküme dayanmayacak, böylece kasıtlı homofobik damgalama sona erecektir. Dolayısıyla, Kapsayıcı Erkeklik Teorisi bir zamanlar hegemonik erkeklik tarafından geleneksel olarak ötekileştirilen erkeklik türlerinin toplumsal olarak içerileceğini vurgulamaktadır (Anderson, 2009: 9). Tablo 1’de Kültürel Homohisteri Modeli özetlenmektedir:

Tablo 1.
Kültürel Homohisteri Modeli

	Yüksek Homohisteri Genel Görüşü	Azalmakta Olan Homohisteri Genel Görüşü	Düşük Homohisteri Genel Görüşü
1.	Katı erkeksi edimler	Erkeksi sınırların yumuşaması	Hiyerarşi olmaksızın çoklu erkeklikler
2.	Güçlü heteroseksüel sinyalizasyon	Homofobik söylemlerin azalması	Minimal homofobik davranış
3.	Sınırlı erkek erkeğe fiziksel temas	Erkekler arasında artan dokunsallık	Farklı toplumsal cinsiyet ifadelerinin kabulü
4.	Duygusal stoacılık	Daha fazla duygusal açıklık	Akışkan erkeksi edimler

Anlaşılabacağı üzere, Anderson’ın teorisinde kapsayıcı erkekliklerin yaygınlaşmasındaki temel etken kültürel homohisterinin azalmasıdır ancak diğer bazı gelişmeler de kapsayıcı erkekliğin üretilmesinde doğrudan veya dolaylı olarak etkili olmaktadır. Bunlar arasında cinsellik ve ilişkiler üzerindeki geleneksel tutumların ve kurumsal kontrolün azalması, artan evlilik öncesi cinsel ilişki oranları, erkeklerin cinsellikte domine edilmeye yönelik artan istekliliği, erkekleri metalaştırılmış cinsel arzu nesneleri hâline getiren gelişmeler, tüketim kültüründe toplumsal cinsiyet ve cinsellik göstergelerinin birleşmesinden kaynaklanan daha esnek toplumsal cinsiyet kodlarının oluşumu gösterilebilir. Söz konusu değişimler Anglo-Amerikan toplumlarda bir süredir yaşanmaktadır. Anderson (2009: 81) 1990’ların başlarından itibaren Anglo-Amerikan kültürlerde kültürel ve kurumsal homofobinin önemli ölçüde düşüşe geçtiğini öne sürerek David Beckham ve Gavin Henson gibi metroseksüel erkekleri örnek olarak vermektedir. Önceden sadece glam rock tarzı müzik üreticileriyle ilişkilendirilen kuir görünümde de daha fazla sayıda “daha feminen erkeğin” varlığıyla artış göstermektedir. Bu noktada medyanın ve popüler kültürün de (kültürel homofobide düşüşe yol açarak) kapsayıcı erkekliği yaymadaki etkisinden bahsedilebilir. Tablo 2’de Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Temel Savları özetlenmektedir:

Tablo 2.

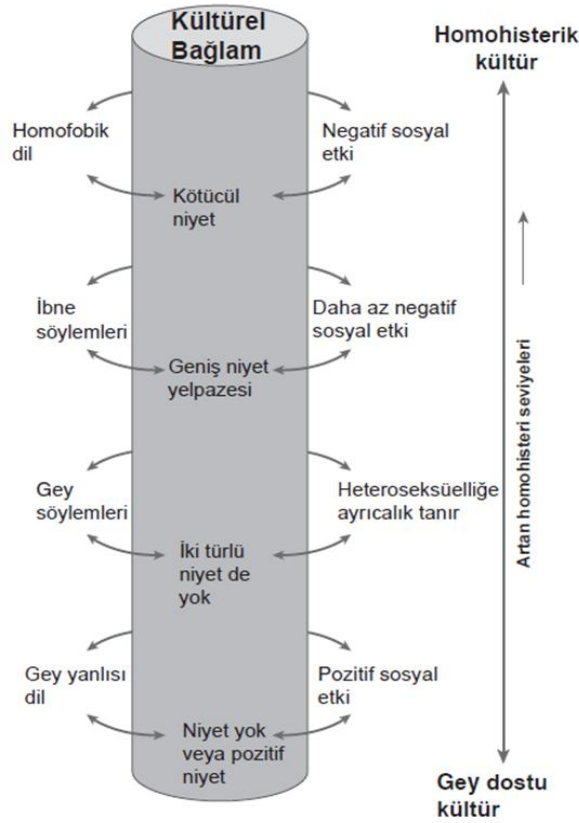
Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Temel Savları

	(Azalan) Homohisteri	Çoklu Erkeklikler	Yumuşayan Erkeklik
1.	Homohisteri, sosyal olarak homoseksüel olarak algılanma korkusu olarak tanımlanır. Homohisteri, Anglo-Amerikan toplumlarda tarihsel olarak (a) yüksek kültürel homohisteri anları, (b) azalmakta olan kültürel homohisteri anları ve (c) azalmış homohisteri anları üzerinden azalma eğilimi gösteren tek yönlü bir süreç olarak değerlendirilmektedir.	Çeşitli erkeksi ifade biçimlerinin bir arada varlığı söz konusudur.	Duygusal ifadenin kabulünde artış görülür. “Erkekler ağlamaz!” gibi geleneksel erkeklik kalıp yargılarına yönelik ifadelerde azalma görülür. Kamusal alanda göz yaşı döken (heteroseksüel veya homoseksüel) bir erkek toplum nezdinde görece daha az yadırganır. Dahası, bu erkek duygularını ifade edebildiği için takdir görülebilir.
2.	Homohisteri, geleneksel erkeksi davranışların birincil itici gücü olarak işlev gösterir. Heteroseksüel erkekliğin kuruluşu “homoseksüel olmamak” üzerinden gerçekleştirilir. Bir erkeğin homoseksüel olduğunun düşünülmemesi adına başka bir erkekle fiziksel temastan kaçınması bu duruma örnektir.	Farklı erkeklikler arasında hiyerarşik düzenleme bulunmaz. Bir erkeklik türünün diğer türler üzerinde tahakkümü görülmez.	Açık heteroseksüel edimin öneminin azalması söz konusudur. Homoseksüel edim daha çok kabul görür durumdadır.
3.	Toplumsal homofobinin azalması homohisterinin azalmasına yol açar. Diğer bir ifadeyle, homoseksüel erkekler toplumda ne kadar az marjinalleştirilirlirse heteroseksüel bir erkeğin homoseksüel olduğunun düşünülmesinden korkması da o derece azalır.	Farklı erkeksi edimlerin eşit toplumsal kabulü söz konusudur. Diğer erkeklik türlerine baskı uygulayan “hegemonik” bir erkeklik türüne rastlanmaz.	Erkekler arasında daha fazla fiziksel ve duygusal yakınlık vardır. “Bromance” kavramı bu süreci açıklarken kullanılabilir.
4.	Azalan homohisteri, erkeksi davranışın daha geniş bir şekilde ifade edilmesini sağlar.	Connell'in hegemonik erkeklik kavramına meydan okuma vardır.	Geleneksel olarak erkeksi göstergelere yapılan vurgunun azalması söz konusudur. Fiziksel güç gösterilerinin önemi azalmıştır. Homoseksüelliğe dair kamusal söylem yumuşamıştır.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Genişletilmesi

Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, dolaşıma sokulduğu günden bugüne çeşitli tartışmalar üzerinden genişletilmiştir. Teorinin özellikle Anderson'ın öğrencileri tarafından geliştirildiği anlaşılmaktadır.⁹ McCormack (2012), kapsayıcı eğitim ortamlarında arkadaşlık ve popülerlik dinamiklerinin yanı sıra, *homosexually themed language* (homoseksüellik temalı dil) adını verdiği modeli geliştirerek teoriyi genişletmiştir. Şekil 1, McCormack'ın Homoseksüellik Temalı Dil Modelini göstermektedir:

⁹ Anderson, kendisiyle 29 Ekim 2024-1 Kasım 2024 tarihleri arasında e-posta üzerinden yapılan görüşmede üniversitedeki ders yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı kendisinin artık araştırma faaliyetlerinde yer al(a)madığını ancak önceki dönemlerdeki doktora öğrencilerinin akademik iş birliğine açık olabileceklerini ifade etmiştir.

Şekil 1. Homoseksüellik Temalı Dil Modeli

Kaynak: McCormack, 2012: 119.

Homoseksüellik temalı dil türlerini anlamak ve kategorize etmek için kültürel bağlam merkezî konumdadır. İlk olarak, oldukça homohisterik bir kültürde, erkekler kendi heteroseksüel kimliklerini ve erkeksi duruşlarını pekiştirmek için homofobik bir dil kullanırlar (Plummer, 1999). Bu aşamada, homoseksüellik temalı dil gerçekten de homofobiktir, çünkü kötü niyetle kullanılır ve çok negatif bir sosyal etkiye sahiptir. İkinci çerçeve olan ibne söylemleri biraz daha az homohisterik ortamlarda ortaya çıkar. Burada, birçok homoseksüel öğrencinin olumsuz okul deneyimleri olması ve ortamın homofobik olması muhtemeldir ancak homoseksüel haklarını destekleyen öğrencilerin (ve hatta bazı açık homoseksüel öğrencilerin) olması da muhtemeldir. Bu aşamada, ibne söylemlerini kullanan bazı genç erkekler bunun homoseksüelliği damgalamak için kullanılmadığı konusunda ısrar ederken bazıları bunu kötü niyetle kullanacaktır. Bununla birlikte, kabul edilebilir erkeksi davranışların düzenlenmesi ve kısıtlanması da dâhil olmak üzere negatif sosyal etkileri olmaya devam edecektir, çünkü dil kullanımının amacı her zaman açık değildir. Üçüncü çerçeve olan gey söylemleri genç erkeklerin sosyal olarak gey olarak algılanıp algılanmadıkları konusunda özellikle endişe duymadıkları ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Homohisterinin düşük olduğu bu ortamlarda, erkekler memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığı ifadesi olarak “that’s so gay” (bu çok gey) gibi ifadeler kullanmaktadır. Daha da önemlisi, bu dil kullanımıyla insanları ötekileştirme veya yaralama niyeti yoktur ve bu mutlaka gey yanlısı olmasa

da genç erkekler "gey" kelimesinin bu bağlamda homoseksüel arzuyu çağrıştırmadığını öne sürmektedir. Son olarak ise homoseksüel dostu kültürlerde öğrenciler homohisterik bir kültürün parçası değildir. Heteroseksüel olarak düşünülmeyi tercih etseler de heteroseksüel bir ideale uygun yaşamak için davranışlarını denetlemezler. Böyle bir ortamda, homoseksüellik temalı dil pozitif sosyal etkileri olacak şekilde kullanılır. Bazen homoseksüel yanlısı dil, özel bir niyet olmaksızın kullanılır ancak duygusal yakınlık göstererek öğrenciler arasında bağ kurmak veya açık homoseksüel öğrencileri içermek üzere bir mekanizma olarak da kullanılır. Bu dilin dostane bir şekilde kullanılması (yani bu öğrencilerin gey akranlarıyla olan rahatlığı) gey dostu bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunur (McCormack, 2012: 118-119).

Anderson da teorisini 2009'daki hâliyle bırakmamış, üzerinde düşünerek ve gerek tek başına gerekse diğer araştırmacılarla çalışmalar yürüterek onu geliştirmiştir. Örnek vermek gerekirse, Anderson'ın (2014) monografik çalışması 20. yüzyıl sporcularının homofobik, maço ve saldırgan olarak tanınmalarına ve bu niteliklerin somut taşıyıcıları olmalarına karşın 21. yüzyıl sporcularının kapsayıcı erkekliğin sembolleri hâline geldiklerini savunmaktadır. Böylelikle, kapsayıcı erkeklik *sadece sporcular arasında gözlemlenen* bir olgu olmaktan çıkıp *sporcular tarafından somutlaştırılan* bir olgu hâline gelmiştir. Kapsayıcı erkeklik, toplumsal cinsiyet ve erkeklikler literatürlerinde tartışıldığı kadar spor sosyolojisi ve fiziksel kültürel çalışmalar, kuir teori ve cinsellik çalışmaları, gençlik ve eğitim çalışmaları, medya ve popüler kültür araştırmaları gibi literatürlerde de kendisine yer edinmiştir.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Toplumsal ve Akademik Açılardan Önemi

Anderson (2009: 9) kapsayıcı erkekliklerin cinsiyetçiliğin azalmasına yol açtığını ve bunun ataerkilliğin aşınmasına katkı sağlayabileceğini öne sürmektedir. Kapsayıcı Erkeklik Teorisi aynı zamanda homohisterinin az olduğu dönemlerde erkek çocuklarının ve erkeklerin toplumsal cinsiyetlendirilmiş davranışlarının kız çocuklarından ve kadınlardan daha az farklılaşacağını öne sürmektedir. Bu sav, toplumsal cinsiyetin dil, kültürel normlar ve iktidar dinamikleri üzerinden üretilen sosyal bir inşa olduğu yönündeki post-modernist argümanlarla paralellik göstermektedir. Buradan hareketle, kapsayıcı erkeklik teorisi homohisterinin az olduğu dönemlerde, toplumsal cinsiyete dayalı alanların ayrışması olarak tanımlanan durumun (Cancian, 1987) tersine döneceğini savunur. Böylesi bir kültürde, erkeklik ve kadınlık, erkekler ve kadınlar, homoseksüeller ve heteroseksüeller arasındaki farkları ayırt etmek daha zor olacak ve erkeklik artık (Connell'ın teorisinde öne sürdüğünün aksine) toplumda erkekleri tabakalaştırmanın birincil yöntemi olmayacaktır.

Teorinin akademik açıdan önemine bakıldığında ise her şeyden önce erkeklik çalışmalarında bir paradigma değişiminden söz edilebilir. Uzunca bir dönem (haklı olarak) Connell'ın hegemonik erkeklik kavramsallaştırması üzerinden ilerleyen erkeklik tartışmaları değişip dönüşen sosyo-kültürel süreçlerin sonucunda farklı teorik perspektiflerden incelenmeye ihtiyaç duymuş, kapsayıcı erkeklik kavramı bunun için gerekli teorik zeminin oluşumuna katkı sağlamıştır. Özellikle Türkçe literatüre bakıldığında erkeklik çalışmalarının hâlâ hegemonik erkekliğin hegemonyasından çıkamadığı (bkz. Sığın ve Canatan, 2018) görülmektedir. Mevcut çalışmayla Türkçe erkeklik çalışmaları literatürüne farklı bir boyut eklendiği düşünülmektedir. Bu hem bizzatı Türkçe erkeklik çalışmaları literatürü için hem de Anglo-Amerikan toplumların dışında sağlam ampirik dayanak bulamayan Kapsayıcı Erkeklik Teorisi literatürünün geliştirilmesi için önem arz etmektedir.

Doğuş noktası spor ve eğitim ortamları olan kapsayıcı erkeklik kavramı bugün kuşaklar arası tutum farklılıkları, iş yeri dinamikleri, sosyal medya ve dijital alanlar gibi farklı araştırma alanlarında çalışmalar yürüten birçok sosyal bilimciyi ilgilendirmektedir. Öte yandan, Kapsayıcı Erkeklik Teorisi bilimin doğasına uygun olarak birtakım eleştirilerin odağı hâline gelmiştir.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisine Yönelik Eleştiriler

Anderson'ın orijinal araştırması ve sonraki çalışmaları, öncelikle Batı dünyasında (özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde) beyaz, orta sınıf, eğitilmiş erkekler odaklandığı ve sınırlı genelleştirilebilirliğe sahip olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Ingram ve Waller, 2014; de Boise, 2015; O'Neill, 2015). Bununla birlikte, eleştiriler teorinin hegemonik erkekliğin ve yapısal eşitsizliklerin süregelen etkisini hafife aldığını savunmaktadır. Örneğin, O'Neill (2015) teorinin homofobinin azalışını abartırken daha ince tezahürlerini hafife aldığını düşünmektedir. Bridges ve Pascoe (2014) ise teorinin, kapsayıcı tutumların eril ayrıcalığı sürdürmekle nasıl bir arada var olabileceğini açıklamakta yetersiz kalabileceğini öne sürmektedir. Teori ayrıca ekonomik ve toplumsal koşulların farklı erkeklik ifadelerini nasıl mümkün kıldığına veya kısıtladığına yeterince değinmediği gerekçesiyle eleştirilmiştir (de Boise, 2015). Etnisite, sosyal sınıf, Anglo-Amerikan toplumları dışında kalan bağlamlar gibi kesişimsel hususlara yeterince dikkat edilmemesi de teorinin eleştirilmesine sebebiyet vermiştir (Richardson, 2015; Magrath, 2020).

Azalmakta olan homohisteriyi ölçmek için net ölçütlerin olmaması ve gerçek tutum değişiklikleri ile edimsel kapsayıcılık arasındaki farkı ayırt etmede yaşanan zorluklar da teorinin eleştirilen yanlarından biri olmuştur (Bridges, 2014). Teorinin, gözlemlenen değişiklikleri yanlış yorumluyor olma ihtimali de tartışma konusu olmuştur. Erkekler gerçek tutumlarını yansıtmaktan ziyade sosyal olarak kabul edilebilir olduğunu düşündükleri yanıtlar veriyor olabilirler. O'Neill

(2015), özellikle akademik ortamlardaki katılımcıların, erkeklikle ilgili "siyasal olarak doğru" görüşlerin ne olduğunun farkında olabileceklerini ileri sürmüştür. Bu durum, erkeklerin araştırma ortamlarında söyledikleri ile günlük yaşamlarında aslen nasıl davrandıkları arasında bir uçuruma yol açabilir. Bridges ve Pascoe (2014) gibi araştırmacılar teorinin "kapsayıcı davranış" olarak yorumladığı şeyin aslında erkek ayrıcalığını sürdürmenin yeni biçimi olabileceğini öne sürmektedir. Erkekler bazı feminen davranışları veya homoseksüel dostu tutumları benimserken diğer erkek egemenlik biçimlerini sürdürmeye devam edebilirler. Bu *hybrid masculinity* (melez erkeklik), erkeklerin ataerkil sistemden yararlanmaya devam ederken geleneksel erkeklik kalıplarından uzaklaşmalarına olanak tanır.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Türk Kültürü Üzerinden Okunması

Kapsayıcı erkeklik kavramı, birden fazla erkeklik biçiminin geleneksel eril egemenlik ve dışlayıcılık normlarına meydan okuyacak şekilde bir arada var olduğu bir sosyal çerçeveyi ifade etmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi Türkiye'de de erkeklik; sosyo-politik yapılarla, geleneklerle ve gelişmekte olan modern değerlerle yakından ilişkilidir. Araştırmalar, hegemonik erkekliğin ataerkilliği ve hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştırmadaki rolünü vurgulamaktadır. Örneğin, milliyetçilik ve muhafazakâr gelenekler tarafından şekillendirilen "siyasi erkeklikler," eril bakış açısını pekiştirmeye devam etmektedir (Ozbay ve Soybakış, 2018). Bununla birlikte, Türkiye gibi kültürel homofobi ve homohisterinin yüksek olduğu (Kavasoğlu ve Anderson, 2021) bir toplumsal yapıda geleneksel erkeklik algısına yönelik meydan okumaların olmadığını söylemek de yanlış olacaktır. Öyle ki, nüfusun büyük çoğunluğunun giderek kentlerde yaşamaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkan kozmopolitan ve eşitlikçi erkeklikler, daha kapsayıcı pratiklere doğru eğilimlerin sinyalini vermektedir. Benzer bir şekilde, üniversite öğrencileri arasında geleneksel erkek rolleri giderek daha fazla sorgulanmaktadır. Tekkas Kerman ve Betrus (2019) çalışmalarında genç nesillerin eşitlikçi bakış açılarını benimsemeye daha yatkın olduğunu ancak toplumsal baskıların ve muhafazakâr ideolojilerin önemli engeller olmaya devam ettiğini vurgulamışlardır. Anlaşılabilceği üzere, Türk kültüründe modern değerler ve gelenekçi görüşler arasındaki gerilimler devam etmekte ve bu da kamusal söylemde, medyada ve politikada Türk erkekleri arasında ikili bir anlatı yaratmaktadır (Boratav vd., 2014). Söz konusu ikiliğe din gibi geleneksel bir toplumsal kurum üzerinden bakıldığı zaman da rastlanmaktadır. Dindar Müslüman erkekler için erkeklik, dindarlık ve ahlak ile iç içe geçmiştir. Gökarıksel ve Secor'a (2017) göre, İstanbul ve Konya gibi nazi büyükşehirlerdeki erkeklik pratikleri, geleneksel ve modern rollere değişen derecelerde bağlılıkla birlikte İslami açıdan erkekliğin çeşitli ifadelerini sergilemektedir.

Daha ilginç bir durum ise sporda karşımıza çıkmaktadır. Kvasoğlu, teörinin geliştiricisi Anderson ile ortaklaşa yaptığı çalışmada vücut geliştirme gibi homohisterik ortamlarda, Türkiye'deki homoseksüel erkeklerin homofobik bir kültürde varlık göstermek için hipermaskülen pratikler kullandıklarını ortaya koymuştur (Kvasoğlu ve Anderson, 2021). Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde kalıp yargısal olarak erkeğe yüklenen fiziksel açıdan güçlü olma durumu Connellci anlamda madun ve ötekileştirilmiş konumdaki homoseksüel erkekler tarafından benimsenmeye, dahası diyalektik bir duruma işaret edecek şekilde erkekliğin yeniden üretilmesinde rol oynamaya başlamıştır. Bu durum, Türkiye bağlamında erkekliğin toplumsal baskılara uyum sağlarken marjinalleştirilmiş grupların dışlanmasını ve münhasırlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, hegemonik erkeklik, hegemonyasını sürdürmeye devam ederken homoseksüel erkekler söz konusu hegemonyayla “hegemonik erkekler gibi olarak” mücadele etmeye başlamışlardır.

Daha önce de değinildiği gibi, Kapsayıcı Erkeklik Teorisine göre kültürel homohisterinin yüksek olduğu toplumlarda özellikle kamusal alanda erkekler arasındaki dokunsallık kısıtlandırılır. Bunun temel sebebi, (özellikle Anglo-Amerikan toplumlarda) iki erkeğin kamusal alanda fiziksel temasının homoerotik olarak değeriendirilmesidir. Teorinin bu önermesi Türk toplumu söz konusu olduğunda başarısız gibi durmaktadır. Öyle ki, Türk toplumunda genel olarak dokunma gibi temas kurma eylemlerinin sıcaklık, samimiyet ve toplumsal ilişkilerde güçlü bir bağ ifade ettiği bilinmektedir. Söz konusu sıcaklık ve samimiyet genellikle erotik çağrışımları olmayan türdendir. Bu durum erkekler arası dokunsallık söz konusu olduğunda da geçerlidir. Aslına bakılacak olursa kamusal alanda kadın ve erkek arasında yaşanacak dokunsallığın iki erkek (veya iki kadın) arasında yaşanacak dokunsallıktan daha fazla erotik çağrışımı olabilir. Türk kültürünün milli sporu olan yağlı güreşe Batılı bir pencereden bakmak, dokunsallığın Türk kültüründeki yerinin Batı kültüründen nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır: Yağlı güreşteki fiziksel yakınlık ve yağlı deri kıspet giyimi gibi unsurlar, bazen Batılı heteronormatif bakış açısıyla yanlış anlaşılmaktadır. Böylesi bir bakış açısıyla bu sporun fiziksel yakınlığı Batı'daki erkeklik algıları ile çelişkili bulabilir. Ancak Türk kültüründe yağlı güreş, güç ve kahramanlığın bir sembolü olarak görülmektedir (Fabian, 2019).

Görsel 6.

Tarihî Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivalinden bir görüntü. Bu görsel Türk kültüründe gücü ve kahramanlığı temsil ederken Batı'da fiziksel yakınlık ve temas içermesi gibi gerekçelerle hegemonik heteronormatif bir bakış açısıyla yorumlanabilmektedir.

Kaynak: T.C. Edirne Belediyesi, 2024.

Anderson'ın etnografik çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Kapsayıcı Erkeklik Teorisi Anglo-Amerikan dünyadaki erkeklikleri mercek altına aldığı için Batılı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Daha önce de değinildiği gibi Anderson'a yöneltilen eleştirilerden biri de Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin sınırlı genelleştirilebilirliğe sahip olmasıdır. Buradan hareketle, homoerotik çağrışımları olmayacak şekilde iki erkeğin kamusal alanda fiziksel temasının (tokalaşma, öpüşme, kafa tokuşturma, elini diğerinin omzuna atma vb.) kültürel homofobi ve homohisterinin yüksek olduğu bir toplumsal yapıda var olması Kapsayıcı Erkeklik Teorisi açısından açıklanamamakta ve bu durum Anglo-Amerikan dünya dışında teorinin ne derece geçerli olduğuna dair sorgulamalara neden olmaktadır. Diğer yandan, Anderson teorisini yüksek kültürel homohisteri anları, azalmakta olan kültürel homohisteri anları ve azalmış homohisteri anları üzerinden kategorize etmiştir. Bu anları Anglo-Amerikan toplumlarda saptamak görece kolaydır. Örneğin, hemcins evliliklerinin yasallaşma süreci azalmakta olan kültürel homohisteri anlarına ve azalmış homohisteri anlarına işaret etmektedir. Bu gibi dönemlerde kamusal alanda, medyada ve politikada homoseksüel erkek kimliğine yönelik söylemler daha kapsayıcı ve daha az ötekileştiricidir. Türk kültüründe ve hatta dünyanın geri kalan birçok bölgesinde ise buna benzer dönüm noktaları ya yoktur ya da çok azdır. Türkiye'deki sosyo-kültürel yapının varsayılan olarak yüksek homohisteri içerdiği ön kabulü ve

azalmakta olan ve azalmış homohisteri anlarına işaret edecek makro dönüşümlerin yaşanmaması, Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin Anglo-Amerikan toplumlar dışındaki toplumlarda değişip dönüşen erkeklikleri açıklama noktasında neden yetersiz kaldığına bir örnek teşkil etmektedir. Mesele bağlamsaldır ve gerekli bağlam Anglo-Amerikan toplumların dışında yeterince oluşmamış gibi görünmektedir.

Diğer yandan; Huysuz Virjin, Zeki Müren ve Bülent Ersoy gibi geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına meydan okumuş ünlülerin toplum nezdinde saygı görmesi de düşündürücüdür. 1980’li ve 1990’lı yıllarda konser veren, televizyon programı yapan ve çeşitli organizasyonlarda sevenleriyle bir araya gelen bu popüler kültür ikonlarının varlığı ve yüksek homohisterinin bir aradalığı çelişkili görünmektedir. Buna bir örnek bizzat Huysuz Virjin’in Zeki Müren ve Bülent Ersoy parodilerinden verilebilir. Gültürk (2011: 118), Huysuz Virjin’in Zeki Müren ve Bülent Ersoy parodilerinde hem (parodinin bir gereği olarak) yerginin hem de büyük bir saygının varlığından bahsetmektedir. Söz konusu saygı, toplumda hâlihazırda var olan saygının sahnede yeniden sanatçıya teslim edilmesi şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda tüm bu ikonların icra ettikleri sanat, “yıkıcıları” geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yanı sıra, homohisterinin ve homofobinin de önüne geçmiştir.

Görsel 7.

Zeki Müren gibi sanatçılar, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yıkan tutum ve görünümüne rağmen uzun yıllar boyunca Türk halkı tarafından saygı görmüş, “el üstünde tutulmuştur”.

Kaynak: Ekşi Sözlük, 2022.

Böylesi figürlerin ekran veya konser yasağı alması gibi sansür uygulamaları Kapsayıcı Erkeklik Teorisinde nerede durmaktadır? Bu gibi ikonların anaakım medyadan ve genel olarak kamusal alandan uzaklaş(tırıl)ması kültürel homofobi ve homohisterinin yükselişine neden olabilir mi? Böyle bir durum söz konusuysa yüksek, azalmakta olan ve azalmış kültürel homohisteri anlarının dışında dördüncü bir kategori olarak *yükselmekte olan homohisteri anları* eklemek gerekebilir. Bu da teoriyi düz bir çizgi üzerinde ileriye doğru akan bir süreç olarak değil, kültürel homohisteri anları arasında iki yönlü geçirgenlik taşıyan bir model olarak okumayı gerektirir. Diğer yandan, Anglo-Amerikan toplumlarda da homofobik söylemlerin tamamen ortadan kalktığını söylemek doğru olmaz. Aksine 2024 seçimlerinde Donald Trump gibi geleneksel değerleri temsil eden bir ismin başkan seçilmesi, liberal sol ilkelerin çeşitli platformlarda “woke” kültürü üzerinden yoğun eleştiriye tabi tutulması gibi önemli olaylar homohisterinin, Kapsayıcı Erkeklik Teorisinin içinde doğduğu sosyo-kültürel bağlam içerisinde de yükselişe geçebileceğinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Teorinin Türk toplumundaki yansımaya genel olarak bir yorum getirmek gerekirse, Türk kültüründe daha çok melez erkeklik edimlerinin varlığından bahsedilebilir. Daha önce de bahsedildiği üzere, melez erkeklik erkeklerin marjinalleştirilmiş ve ikincilleştirilmiş erkeklik ve kadınlıklarla ilişkili edim ve kimlik unsurlarını *seçici bir şekilde bir araya getirmesiyle* ilintili bir kavramdır (Bridges ve Pascoe, 2014: 246). Bu bağlamda yağlı güreş, yiğitlerin meydana birbirleriyle mücadele ederek *kimin fiziksel olarak daha güçlü olduğunu* son derece eril şartlarda belirlemeye çalışırken geçmişin kahramanlıklarını ortaya koydukları bir spordur. Böylesi bir bağlamda bir erkeğin başka bir erkeğin bedenine temas ediyor olması kabul edilebilir. Benzer bir şekilde, geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına karşı gelen figürlerin “marjinal” edim ve kimliklerinin genel anlamda bir sorun teşkil etmemesi de bir melez erkeklik örneği olarak okunabilir. Öyle ki, bu ikonların ortaya koydukları sanat, söz konusu edimlerin ve kimliklerin önüne geçmekte veya bunlar *estetik ya da sanatsal değerler uğruna* göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla, erkek bir Bülent Ersoy dinleyicisinin “ben onun sesini seviyor ve dinliyorum; cinsel kimliği beni ilgilendirmez!” demesi anlaşılabilir bir tutumdur. Ancak bu durum, kişinin mutlaka Bülent Ersoy’un edimlerini veya kimliğini onayladığı anlamına gelmez.

Sonuç

Anderson’ın Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, Connell’in hegemoik erkeklik kavramsallaştırmasının Anglo-Amerikan toplumları açıklamada yetersiz kaldığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Anderson’ın teorisi, Connell’in kavramsallaştırmanın odaklandığı hiyerarşik güç yapılarından uzaklaşmış, madun erkekliklerin gerekliliğine meydan okumuş, eril rekabetin

kalıcılığını sorgulamış, kültürel ve zamansal özgüllüğü vurgulamıştır. Temelde Anglo-Amerikan bağlamları açıklamada kullanılan teori; sanayi sonrası toplumsal ilişkileri, artan LGBTİ+ kabulünü ve kuşaklar arası tutum farklılıklarını tartışmak üzere etkili bir dayanak noktası sağlamaktadır.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, homohisterinin azalmakta olduğu toplumlarda erkeklikleri anlamak için işlevsel bir teorik çerçeve sunmaktadır. Hiyerarşik bir düzenleme olmaksızın çoklu, bir arada var olan erkeksi ifadelerle yaptığı vurgu, erkekliğe ilişkin geleneksel teorik yaklaşımlardan önemli bir ayrıma işaret etmektedir. Feminist ve kuir bakış açılarına da katkı sağlayan Kapsayıcı Erkeklik Teorisi, değişen erkeksi davranış ve kimlik örüntülerini sosyo-kültürel bağlamda analiz etmek ve anlamak için önemli teorik tartışma alanları sunması nedeniyle erkeklik çalışmalarının dışında kalan literatürler kapsamında da önem arz etmektedir. Öte yandan, teori farklı sosyo-kültürel bağlamlara kolaylıkla uyarlanamadığı, ampirik çalışmalar için net ölçütler sunmadığı ve hegemonik erkeklik ile yapısal eşitsizliklerin devam etmekte olan etkilerini dikkate almadığı gibi gerekçelerle eleştirildiğini yinelemek gerekir.

Kapsayıcı Erkeklik Teorisini ampirik olarak kullanmak üzere ölçme araçları geliştirilebilir, teori küresel bağlamlarda tartışılmak üzere genişletilebilir. Anderson'ın kapsayıcı erkeklik kavramsallaştırması Türk akademisinin ve toplumunun tartışması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı da Türkçe erkeklik çalışmaları literatüründe hissedilen bu eksikliği doldurmaya çalışmak olmuştur. Türkiye gibi kamusal alanda sevgi gösterisinin ve dokunsallığın yüksek olduğu ancak kültürel homofobi ve homohisterinin yüksek olduğu bağlamlarda elde edilen saha verilerinin teoriye önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir. Türkiye'deki kültürel homofobinin ve homohisterinin önce neliğini, sonrasında ise mevcut durumunu anlamak ve değişip dönüşen erkeklikleri anlamak için bu kavramsallaştırmanın önemi açıktır. Türkiye'de erkeklerin birbirleriyle fiziksel temastan (kaçınıyorlarsa) ne ölçüde kaçındıkları ve bu durumların söylemsel farklılıklara yol açıp açmadığı Kapsayıcı Erkeklik Teorisi çerçevesinde incelenebilir. Bu tarz bir saha araştırması özellikle teorinin çıkış noktasına işaret eden spor tesisleri ve eğitim kurumları gibi ortamlarda yürütülebilir. Çalışma bulgularının Anglo-Amerikan toplumlarla karşılaştırmalı analizi teorinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir.

Kaynakça

- An, T. L., Waling, A. ve Bourne, A. (2022). Men and masculinities studies in Vietnam: A brief review. *Sociology Compass*, 16(3 e12965): 1-15. <https://doi.org/10.1111/soc4.12965>
- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: The changing nature of masculinities*. Londra ve New York: Routledge.
- Anderson, E. (2012). *Sport, masculinities and sexualities*. Londra ve New York: Routledge.

- Anderson, E. (2012). *The monogamy gap: Men, love, and the reality of cheating*. Oxford: Oxford University Press.
- Anderson, E. (2014). *21st century jocks*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Anderson, E. (2019). *Men and masculinities*. Londra ve New York: Routledge.
- Anderson, E. (2024). *Home*. Professor Eric Anderson. <https://professorericanderson.com/>. Erişim tarihi: 24.10.2024.
- Anderson, E. ve Magrath, R. (2022). *Advanced introduction to the sociology of sport*. Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Anderson, E. ve McCormack, M. (2016). Inclusive masculinity theory: Overview, reflection and refinement. *Journal of Gender Studies*, 27(5): 547-561. <https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Anderson, E. ve McCormack, M. (2016). *The changing dynamics of bisexual men's lives: Social research perspectives*. New York: Springer.
- Anderson, E. ve Travers, A. (2017). *Transgender athletes in competitive sport*. Londra ve New York: Routledge.
- Anderson, E., Magrath, R. ve Bullingham, R. (2016). *Out in sport: The experiences of openly gay and lesbian athletes in competitive sport*. Londra ve New York: Routledge.
- Bhatti, F. (2022). Introductory chapter: Contributions to masculinity studies. *Masculinity studies: An interdisciplinary approach*. Feyza Bhatti (der.) içinde. Viyana: IntechOpen. 1-7. <https://doi.org/10.5772/intechopen.92914>
- Boratav, H., Fisek, G. ve Eslen Ziya, H. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change. *Men and Masculinities*, 17(3), 299-324.
- Bridges, T. (2014). A very 'gay' straight?: Hybrid masculinities, sexual aesthetics, and the changing relationship between masculinity and homophobia. *Gender & Society*, 28(1): 58-82.
- Bridges, Tristan ve C. J. Pascoe (2014). Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities. *Sociology Compass*, 8(3): 246-258.
- Cancian, F. M. (1987). *Love in America: Gender and self-development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power*. California: Stanford University Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities, second edition*. California: University of California Press.

- de Boise, S. (2015). I'm not homophobic, 'I've got gay friends': Evaluating the validity of inclusive masculinity theory. *Men and Masculinities*, 18(3): 318-339.
- Ekşi Sözlük. (2022). *Canım egeme saygımla geldim*. <https://eksisozluk.com/canim-egeme-saygimla-geldim--5251466>. Erişim tarihi: 11.04.2025.
- Fabian, T. (2020). Turkish oil wrestling and the Western gaze: Hegemonic heteronormativity, Islamic body culture, and folk wrestling masculinities. *The Palgrave handbook of masculinity and sport*. Rory Magrath, Jamie Cleland ve Eric Anderson (der.) içinde. Londra: Palgrave Macmillan.
- Gökarıksel, B. ve Secor, A. (2017). Devout Muslim masculinities: The moral geographies and everyday practices of being men in Turkey. *Gender, Place & Culture*, 24(3), 381-402.
- Gültürk, B. (2011). *Bir sahne fenomeni olarak Huysuz Virjin ve kültürel kaynakları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Hargreaves, J. ve Anderson, E. (2014). *Routledge handbook of sport, gender and sexuality*. Londra ve New York: Routledge.
- Ibson, J. (2002). *Picturing men: A century of male relationships in everyday life*. Washington, DC: Smithsonian Institution Press.
- Ingram, N. ve Waller, R. (2014). Degrees of masculinity: Working and middle-class undergraduate students' constructions of masculine identities. *Debating modern masculinities: Change, continuity, crisis?* Steven Roberts (der.) içinde. Londra: Palgrave Macmillan. 35-51.
- Kaplan, D. (2006). Public intimacy: Dynamics of seduction in male homosocial interactions. *Symbolic Interaction*, 28(4): 571-595.
- Kavasoğlu, İ. ve Anderson, E. (2021). Gay men and masculinity in a homohysterical Turkish body building culture. *Journal of Gender Studies*, 31(7): 812-824. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.2018292>
- Kimmel, M. S. (1994). Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. *Theorizing masculinities*. Harry Brod ve Michael Kaufman (der.) içinde. Londra: Sage. 223-242.
- Magrath, R. (2020). *Inclusive masculinities in contemporary football: Men in the beautiful game*. Londra ve New York: Routledge.
- Magrath, R., Cleland, J. ve Anderson, E. (2019). *The Palgrave handbook of masculinity and sport*. Londra: Palgrave Macmillan.

- McCormack, M. (2012). *The declining significance of homophobia: How teenage boys are redefining masculinity and homophobia*. Oxford: Oxford University Press.
- O'Neill, R. (2015). Whither critical masculinity studies? Notes on inclusive masculinity theory, postfeminism, and sexual politics. *Men and Masculinities*, 18(1): 100-120.
- Ozbay, C. ve Soybakis, O. (2018). Political masculinities: Gender, power, and change in Turkey. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. 27(1): 27-50.
- Plummer, D. (1999). *One of the boys: Masculinity, homophobia and modern manhood*. New York: Harrington Park Press.
- Pronger, B. (1990). *The arena of masculinity: Sports, homosexuality, and the meaning of sex*. New York: St. Martin's Press.
- Richardson, N. (2015). *The queer cinema of Derek Jarman: Critical and cultural readings*. Londra ve New York: I. B. Tauris Publishers.
- Roberts, S. (2014). Introduction: Masculinities in crisis? Opening the debate. *Debating modern masculinities: Change, continuity, crisis?* Steven Roberts (der.) içinde. Londra: Palgrave Macmillan. 1-16.
- Robinson, S. ve Anderson, E.. (2022). *Bromance: Male friendship, love and sport*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Sığın, A. (2018). *Televizyon reklamlarında erkekliklerin inşası: Değişmemekte direten temsil sorunsalı* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Sığın, A. ve Canatan, A. (2018). Connell'in 'erkeklikler' teorisinde işbirlikçi erkek, madun erkek ve marjinal erkek: Hegemonik erkekliğin kavramsal hegemonyası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(32): 163-175.
- T.C. Edirne Belediyesi. (2024). *Tarihî Kırkpınar yağlı güreşleri festivali*. <https://www.edirne.bel.tr/Kultur/Detay?kulturId=f047d8ba-07d4-4c8f-aa8a-af80de975ca4>. Erişim tarihi: 18.12.2024.
- Tekkas Kerman, K. ve Betrus, P. (2019). What makes a man a "real man"? Perspectives regarding masculinities and gender roles among young men in Turkey. *Asian Journal of Women's Studies*, 25(4), 491-514. An, T. L., Waling, A. ve Bourne, A. (2022). Men and masculinities studies in Vietnam: A brief review. *Sociology Compass*, 16(3 e12965): 1-15. <https://doi.org/10.1111/soc4.12965>